

Závěrečná analýza shrnující získané poznatky

(projekt ENF 2008-03)

1. Úvod.....	3
2. Průzkum situace v oblasti reintegračních aktivit u státních a dalších subjektů v ČR	4
2.1. Zkušenosti Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra ČR s reintegračními aktivitami	4
2.1.1. Podpora reintegračních aktivit ze strany SUZ	4
2.1.2. Program dobrovolných návratů MV	6
3. Zkušenosti zahraničních vládních i nevládních organizací s reintegračními aktivitami	7
3.1. Zkušenosti vybraných vládních i nevládních organizací v zemích Evropské unie	7
3.1.1. Dánsko	7
3.1.2. Švédsko	7
3.1.3. Nizozemsko.....	8
3.1.4. Belgie.....	8
3.2. Zkušenosti vybraných vládních i nevládních organizací v cílových destinacích.....	9
3.2.1. Vietnam	9
4. Zkušenosti a možnosti Charity Česká republika s reintegračními aktivitami	10
4.1. Moldavsko	10
4.1.1. Možnosti reintegrace navrátilců z Moldavska.....	10
4.2. Gruzie	10
4.3. Ukrajina	11
4.4. Mongolsko	11
4.4.1. Možnosti reintegrace navrátilců v Mongolsku	11
5. Zkušenosti Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) s reintegračními aktivitami	13
5.1. Reintegrační programy IOM Praha	13
5.1.1. Gruzie	13
5.1.2. Aktivity v rámci Evropského návratového fondu:.....	14
5.2. Reintegrační programy IOM Brusel	15
5.3. Reintegrační programy IOM Londýn	16
5.4. Reintegrační programy IOM Dublin.....	17
5.5. Reintegrační programy IOM Oslo.....	17
5.5.1. Reintegrační asistence pro občany Iráku.....	17
5.5.2. Reintegrační asistence pro občany Burundi	18
5.5.3. Reintegrační asistence pro ostatní občany ze třetích zemí (zemí které jsou na oficiálním seznamu příjemců rozvojové pomoci OECD).....	18
5.6. Reintegrační programy IOM Bern	18
5.7. Reintegrační programy IOM Kišiněv.....	18
5.7.1. Program zaměřený na navrátilce z Rakouska a prevenci migrace z Moldavska do Rakouska.....	18
5.8. Reintegrační programy IOM Kosovo.....	19
5.8.1. Program zaměřený na navrátilce z Rakouska.....	19
6. Výsledky šetření motivací a stimulů klientů SUZ MV ČR při jejich případném návratu do země původu	20
6.1. Metodika výzkumu.....	20
6.2. Charakteristika souboru.....	20
6.2.1. Klienti v azylových zařízeních.....	20
6.2.2. Klienti v zařízeních pro cizince	20
6.3. Předpoklady a motivace klientů.....	21
6.3.1. Klienti v azylových zařízeních.....	21
6.3.2. Klienti v zařízeních pro cizince	22
6.4. Shrnutí.....	23
7. Závěr.....	24

1. Úvod

Tato analýza si kladla za cíl formulaci předpokladů, na základě kterých by bylo možné vypracovat budoucí plán vzniku a fungování reintegrační složky v rámci možné budoucí existence Návratového centra v České republice.

Tato analýza se bude zabývat zkušenostmi státních i nestátních organizací v České republice, dále pak jejich partnerů v jiných evropských zemích. Součástí této analýzy budou také praktické zkušenosti některých významných mezinárodních a neziskových organizací s celosvětovou působností.

Nikoliv nevýznamným bodem této analýzy pak bude průzkum vnímání reintegračních stimulů mezi cizinci, jež jsou klienti SUZ ve kterém se pokusíme zjistit, jaké možné stimuly, které by ocenili cizinci v případě jejich návratu do země původu.

V závěru pak budou všechny poznatky shrnuty do několika výsledných předpokladů, které budou využitelné pro případnou přípravu projektu na reintegraci cizinců do zemí původu.

Originály všech dodaných studií a zpráv jsou nedílnou součástí závěrečné zprávy projektu, jehož součástí je i tato analýza.

2. Průzkum situace v oblasti reintegračních aktivit u státních a dalších subjektů v ČR

2.1. Zkušenosti Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra ČR s reintegračními aktivitami

2.1.1. Podpora reintegračních aktivit ze strany SUZ

Prvek reintegračních aktivit byl do České republiky přinesen oficiálně v podobě Evropského uprchlického fondu, kde některá opatření byla zaměřena na návraty žadatelů a realizaci reintegračních aktivit coby faktoru, který má pro navrátilivšího cizince ale i zemi, odkud cizinec odchází, přinést dlouhodobý a udržitelný efekt.

Zkušenosti SUZ s návraty, které byly doplněny (provázány) s reintegračními aktivitami, jsou spojené například s poskytnutím dočasného útočiště občanům Kosova. Dočasné útočiště poskytla Česká republika několika stovkám obyvatel Kosova v souvislosti s válečným konfliktem na území Svazové republiky Jugoslávie. Tento humanitární program byl schválen na základě usnesení vlády, která na jeho realizaci zároveň vyčlenila finanční prostředky. Cizincům byl zajištěn transfer do České republiky, pobyt ve střediscích na našem území včetně potřebných služeb a poté, co válečný konflikt utichl byly zajištěny repatriace zpět domů.

Reintegrační efekt pak spočíval zejména v zapojení finančních prostředků České republiky do podpory obyvatel Kosova po jejich návratu domů. Do programu byla zapojena i organizace Člověk v tísni a další humanitární organizace, které prováděly monitoring situace v místech původního bydliště cizinců a na základě jejich zpráv pak Česká republika poskytovala finanční prostředky, které pak cizinci použili například na opravu domů poničených válečným konfliktem. U těch, kteří trpěli nemocemi, které by bylo problematické po jejich návratu domů léčit, byly pak pořízeny léky a zdravotní pomůcky, aby se zdravotní situace cizinců po návratu nezhoršila.

Je jasné, že tento příklad není zcela přenosný na současné potřeby pro definování reintegračních aktivit (zejména z důvodu řízenosti a homogenosti této migrující skupiny), ale je to jistě zkušenost, která ukázala na důležitost reintegračního elementu jako podstatné součásti návratu cizince.

Záměrem SUZ pak bylo propojit dobrovolné návraty s reintegračními aktivitami od roku 2007 a v následujícím období. Tento záměr přímo navazoval na projektové výzvy Evropského uprchlického fondu vypsáno OAMP pro rok 2007 (coby EUF 2006).

Dobrovolné návraty v našem podání zahrnovaly v našich představách následující klíčové činnosti:

- informování cílové skupiny o programu dobrovolných návratů,
- zajišťování cestovních dokladů a dalších formalit nezbytných k vycestování,
- nákup letenek nebo jízdenek,
- doprava v zemi původu
- reintegrační (motivační) příspěvek,
- poskytnutí materiálního vybavení
- doprovodné služby (tlumočení, překlady, poradenství).

Projekty v letech 2007 a 2008 byly zaměřeny na jednotlivé kontinenty, a to Evropu, Asii a Afriku.

SUZ v tomto sledovaném období zamýšlela oblast dobrovolných návratů rozšířit o reintegrační prvek. Projekt měl za cíl vylepšit návratovou praxi a zajistit přidanou hodnotu ve formě reintegrace spojením aktivit dvou subjektů, SUZ a Mezinárodní organizace pro migraci - IOM. Klíčové prvky tohoto projektu, počítající s aktivní stimulací potenciálních repatriantů a vazbou na reintegrační asistenci v zemi návratu, byly v českých podmínkách dosud nevyzkoušeny. Projekt tak byl jakousi pilotáží v této oblasti, která je přitom v zemích EU (samozřejmě v jejich specifických podmínkách) již známa. Reintegrační služby měly mít podobu coby pomoc při opětovném začlenění v zemi původu především prostřednictvím asistence při hledání zaměstnání, vzdělávání a bydlení.

Specifický důraz pak měl být zaměřen na ohrožené skupiny žadatelů jako ty obzvláště potřebné a znevýhodněné. Za tímto účelem měli sociální pracovníci s žadateli o dobrovolný návrat zpracovat podklady ve formě dotazníku, které měly za cíl nastínit představu žadatelů o reintegračních (podpůrných) aktivitách po návratu společně se souhrnem základních údajů o žadateli, které jsou pro reintegrační aktivity relevantní (vzdělání, znalosti, místo bydliště atd.).

Rok 2007 pro nás však byl poměrně velkým rozčarováním a zároveň ponaučením. O reintegrační služby v zemi původu repatriované osoby neměly zájem a daly přednost příspěvku vyplácenému v hotovosti před odletem/odjezdem. Přes snahu SUZ o aktivní pojetí návratového programu prostřednictvím diskusí s cílovou skupinou i se sociálními pracovníky v zařízeních se nedařilo cílovou skupinu motivovat k využití reintegračních služeb.

Nutno říci, že prvek reintegračních služeb byl v porovnání s reintegračním příspěvkem (ve stejné nominální hodnotě) málo preferovaným a ani jeho důkladná prezentace neměla kýžený efekt. Prezentace měla podobu internetových stránek, které poskytovaly informace o dobrovolných návratech a o nabídce individuálního poradenství při plánování reintegračních aktivit, dále distribuce informačních letáků přímo cílové skupině v azylových zařízeních se stejným obsahem jako internetové stránky a zejména pak poradenství poskytované pracovníky SUZ v azylových zařízeních. Jedním z důvodů, které podle našeho mínění vedly k preferenci vyplacení finančního příspěvku před individuálně plánovanými reintegračními aktivitami může být i skutečnost, že IOM nemá natolik široké a akceschopné zahraniční zastoupení (prostřednictvím tzv. zahraničních misí), aby perspektiva tímto způsobem asistovaného návratu byla pro potenciální repatrianty přesvědčivá. Na velice konkrétní dotazy cizinců stran případných služeb po návratu do vlasti nebylo často možné poskytnout přesnou odpověď, což bylo způsobeno i odlišností tohoto projektu oproti návratovému modulu v mezinárodním prostředí - prostředky pokrývající vstup misí byly ve srovnání s mezinárodní praxí poloviční i menší. Zcela seriózně je pak nutné se zabývat tím, jakým způsobem nastavit podmínky účasti v programu tak, aby si dobrovolné návraty zachovaly svou atraktivitu pro žadatele a zároveň plnily požadavek udržitelnosti a prevence další migrace prostřednictvím širšího spektra činností než pouze vyplacením finančního příspěvku. Ten by pak oprávněně nesl přídomek motivační příspěvek, neboť na reintegrační aktivity navracejícího se cizince nebude mít ČR žádný vliv.

Bohužel, podmínkami schváleného projektu od OAMP bylo poskytnutí příspěvku na dopravu omezeno pouze na klienty ze zranitelných skupin. Výše příspěvku byla posuzována individuálně (s každým žadatelem byl veden sociální pohovor, v jejich rámci byla zjišťována socioekonomická situace žadatele), maximální výše příspěvku byla 8000,-Kč přičemž výše se úměrně snižovala dle počtu osob, jejich rodinných vazeb a sociální anamnézy.

Naším cílem je výplatou příspěvku usnadnit repatriovaným klientům znovuzačlenění do společnosti, do které se vrací.

Doprava v zemi původu může být pro klienta bez prostředků nepřekonatelným problémem, proto možnost poskytnutí tohoto příspěvku působí současně jako motivační faktor ve chvíli, kdy se klient rozhoduje, zda využije možnosti dobrovolné repatriace. Naše zkušenosti potvrzují, že tento účel aktivita splnila a nadále plní, a proto ji hodnotím jako úspěšnou a hodnou následování. Zejména v zemích jako je Mongolsko může představovat další doprava poté, co žadatel přicestuje do hlavního města, poměrně velkou komplikaci. Příspěvek na dopravu do místa bydliště, vzdáleného i 1000 kilometrů od hlavního města, celou realizaci návratu usnadňuje a činí atraktivnější.

Při předložení projektu v roce 2007 bylo naším cílem nákupem materiálního vybavení zlepšit repatriovaným klientům - jedincům s komplikovanou prognózou reintegrace (např. těhotné matky, matky samoživitelky apod.) - podmínky v prvním období po návratu do cílové destinace. Tuto aktivitu hodnotíme jako neúspěšnou, protože vybavení nebylo nikomu poskytnuto. Po dobu trvání projektu byl příspěvek vyplacen pouze v jednom případě, a to matce samoživitelce s malým dítětem (stát. přísl. Mongolsko). Klientce, které bylo toto vybavení poskytnuto, byly na její žádost nakoupeny potřeby pro kojence (hygienické potřeby, oblečení atd.). Všichni ostatní klienti, kteří měli

nárok na tento příspěvek, jej odmítli, neboť pro tyto skupiny (např. matky s dětmi) je náročné cestovat s velkým množstvím zavazadel. Přesto tuto činnost pokládám za užitečnou a při individuálním plánování návratu je možnost poskytnout vhodné vybavení důležitým faktorem a doplňkem.

2.1.2. Program dobrovolných návratů MV

Popis zkušeností SUZ při realizaci dobrovolných návratů by nebyl úplný, kdyby nebyl zmíněn program dobrovolných návratů. Mám za to, že pro komplexní analýzu možných reintegračních pobídek a zároveň zhodnocení atraktivity takové nabídky pro jiné kategorie cizinců než pouze žadatele o azyl, je zmínka o tomto programu důležitá. Cizincům, kteří se rozhodli do programu vstoupit, je ze strany státu nabídnuto zakoupení letenky, poskytnutí finančního příspěvku, krátkodobé ubytování před odletem. Cizinci zároveň nejsou zařazeni do evidence nežádoucích osob a jejich budoucí návrat do České republiky tak není omezen. Mým cílem není hodnocení programu na tomto místě. Program byl vypsán jako časově omezený, z důvodu aktuální špatné hospodářské situace. Přesto lze jeho realizaci, podmínky vstupu, nabídku ve formě finančního příspěvku, ubytování a „beztrestnost“ brát jako racionální základ pro úvahy o reintegračním základu (minimu) nebo jinak řečeno jako možný standard od kterého se budou odvíjet individuální služby.

V případě návratových projektů jde vždy zejména o dopad individuální. Ve většině případů jsou žadatelé o dobrovolný návrat neúspěšní žadatelé o mezinárodní ochranu a uhrazený návrat je pro ně jedinou možností jak předejít situaci, že zůstanou v České republice nelegálně. Nemají totiž prostředky k úhradě svého návratu.

Jako důležitou činnost spojenou s dobrovolným návratem považuji fakt, že klientům jsou zařízeny náhradní cestovní doklady. Pro klienty by bylo opět v mnoha případech nemožné si doklady zajistit vlastními silami (zejména pokud daná země nemá v České republice vlastní zastupitelský úřad).

Z celospolečenského hlediska představují dobrovolné návraty do jisté míry prevenci některých patologických jevů (nelegální zaměstnávání, život na ulici apod.). Lidé, kterým byla zamítnuta žádost o mezinárodní ochranu, jsou obvykle bez prostředků, a proto svou situaci často řeší nelegální prací.

Udržitelnost návratu závisely na několika faktorech, které leží mimo možnosti SUZ. Nejdůležitější z nich je nemožnost odhadnout počet a vlastní potřeby žadatelů o dobrovolný návrat. V tomto lze konstatovat, že více zkušeností, propojenosti aktivit a činností relevantních subjektů přinese lepší možnosti v budoucnosti.

Pro naši činnost je tak zásadní, abychom disponovali průběžně aktualizovaným zdrojem informací ze zemí původu/návratu žadatelů, aby společné plánování reintegračních aktivit bylo šité podle skutečné „poptávky“ v zemi návratu, aby požadavky cizince při plánování reintegrace byly ověřitelné.

Vytvoření sítě organizací, partnerů a spolupracovníků v zemi návratu je pak tou hlavní činností, která opravdu dovolí plánovat skutečné reintegrační aktivity. Jistě se nabízí IOM a jeho síť misí, ale je nezbytné mít mnohem širší záběr.

Podstatný je také kvalitní rozpočet pro aktivity v zemi návratu. V roce 2007 jsme pracovali s finančními prostředky, které nekorespondovaly s taxami, kterou jsme byli schopni z projektu uhradit respektive které by byly například pro místní kanceláře IOM zajímavé.

3. Zkušenosti zahraničních vládních i nevládních organizací s reintegračními aktivitami

3.1. Zkušenosti vybraných vládních i nevládních organizací v zemích Evropské unie

3.1.1. Dánsko

V Dánském království působí na poli dobrovolných návratů především tyto instituce – jedná se Dánský červený kříž (dále DRC - v současné době neprovádí DRC prakticky žádné návratové programy), Danish Refugee Council (dále DFH – jeho těžiště prací je zejména v zahraničí), Migrační úřad a IOM Denmark, tyto subjekty spolupracují i s cizineckou policií. Samotná realizace je povětšinou v rukou IOMu. Dánský červený kříž (dále (DRC) připravuje žadatele již od podání žádosti na případný návrat jako jednu z možných forem ukončení azylové procedury. V průběhu azylové procedury existují pracovní tréninky („coaching“) pro žadatele, pro případnou snazší orientaci v zemi původu. Klient si sám vytváří projekt, jak by se chtěl realizovat po návratu do země původu.

Přehled služeb pro imigranty a uznané uprchlíky:

- Letenka
- Nadváha či ex-post balík 2m³
- Startovné/motivační 3 758 EUR/dosp, dítě 1 500EUR.
- 2000EUR na profi-nářadí.
- Zdravotní pojištění na rok v mateřské zemi (zprostředkováno), pokud je síť veřejného pojištění nebo se vydá hotovost (800EUR na osobu) na případné zdravotní výlohy. To se zpětně nevykazuje, jak se použijí.
- Nebo se koupí také léky do zásoby zde, když je jasné, že jsou medikovány.
- Do výše 800EUR také se lze nakoupit zdravotní a kompenzační pomůcky.

Nižší podpora i pro neúspěšné žadatele o azyl a ty, co žádost zastaví.

- Letenka
- 500 EUR pro spolupracující žadatele na osobní výlohy.

3.1.2. Švédsko

Švédská komise pro migraci (ŠKM) - Migrationsverket - je hlavní autoritou pro cizinecké záležitosti, zodpovídá za migraci, uprchlíky, dobrovolné návraty a záležitosti týkající se občanství. Tato státní agentura má na starosti jak posuzování žádostí, tak provoz azylových zařízení i detencí. Cizincům mohou mj. nabídnout zprostředkování kontaktu s ambasádami. Pro kontakt s nimi je zde speciální oddělení ŠKM ve Stockholmu, které v případě potřeby komunikuje i s mateřskou zemí.

Nehradí nadváhu zavazadel. Hradí příspěvek na místní dopravu. O výši tohoto příspěvku se vždy diskutuje v týmu, protože není fixně daný tabulkou. Záleží na destinaci a konkrétním případě. Je zde možnost poradit se se specializovaným oddělením.

Prostřednictvím projektu, na kterém pracuje IOM v Afghánistánu, lze na pár dní zajistit přístřešek a vyhledat příbuzné žadatele. IOM v zemi zprostředkovává hrazení konkrétních aktivit z peněz Švédského království.

Finanční podpora repatriantům: válečné oblasti (3.000 / 7.500 EUR)

- Irák, Afghánistán, Gaza – dostávají finanční obnos až v místě návratu
- Somálsko – obnos žadatelé dostanou již ve Stockholmu (v této zemi nejsou kanceláře IOM ani jiná střediska). Placeno z ENF. Somálci dostávají na odjezd víc času než ostatní, vydávání pasů je nespolehlivé, proto se vydávají dočasné pasy ŠKM.
- Ostatní oblasti: kromě malého kapesného na místní dopravu nedostávají repatrianti nic.
- Kosovo

Zpětná vazba (v zemi původu) téměř není. Vyjma prvotních kroků – nalezení zaměstnání, převzetí/nepřevzetí podpory – sleduje IOM.

Až do vyhoštění má klient stejná práva jako žadatelé, pokud se ale vyhýbal spolupráci, nedosáhne na podporu (reintegrační).

V dnešní době je repatriace ve Švédsku rychlý proces, v předešlých letech trvala i 2 roky, neboť žadatel prošel speciálním repatričním vzděláváním, nyní se průprava již neděje - dobíhají pouze integrační programy započaté před žádostí o repatriaci.

3.1.3. Nizozemsko

Při zahájení repatriace je klient mimo jiné motivován i výší příspěvku. Pracovníci DT&V (Repatriční a návratová služba) se snaží vzbudit v klientovi motivaci k návratu tím, že se zajímají o to, co by mohl v zemi původu dělat a jak se uplatnit. Na základě těchto pohovorů klient předkládá projektový plán. Co je podstatné, že klient dostává peníze předem. Celá operace je založena na důvěře mezi casemanagerem a klientem. Systém motivačních pobídek stojí na 4 finančních pilířích.

- 1) reintegrační grant (HRT)
- 2) reintegrační podpora pro žadatele
- 3) národní návratový program (REAN) – cizinec musí splnit několik podmínek (např. po deportaci hrazené z nákladů nizozemské vlády se nesmí 5 let vrátit do Nizozemska, musí být občan země ze seznamu REAN, cílem jeho příchodu do Nizozemska musí být dlouhodobý pobyt v této zemi, musí souhlasit s tím, že IND ukončí jeho azylovou proceduru a zruší jeho povolení k pobytu, může získat platný cestovní dokument apod.). Podporu při realizaci návratu v rámci programu REAN zajišťuje IOM Netherland (poskytuje informace o výsledku návratu, obstarává asistenci během přepravy na letiště, je-li to žádoucí, tak i v průběhu letu, zařizuje vystavení letenek na letiště nejbližší destinace, kam se cizinec vrací, zajišťuje finanční příspěvek pro pomoc bezprostředně po návratu cizince do země původu – jen v případě, žádal-li cizinec o pobyt v Nizozemsku)
- 4) projekt pro speciální skupiny (zranitelné osoby)

Finanční podporu v menší míře poskytuje i IOM Netherland a COA. Horní limit motivační pobídky není přesně stanoven, nicméně pohybuje se okolo 2500 € na osobu, ale v ojedinělých případech může jít i o vyšší částky. Pokud klient projeví zájem o studium v zemi původu, může mu pomoci UAF (Foundation for refugee students), která přispívá na studium. Pokud by klient projevil zájem kupříkladu o operaci, byla by uhrazena.

3.1.4. Belgie

V současné době dostávají navrátilivší se klienti 250 € jako kapesné (program REAB). Fedasil navíc vydává na návazné služby 700 € na osobu (případně další 700 € na extra zranitelné osoby), na rodinu 1700 €. Zároveň Belgičané zvažují další navýšení motivačního příspěvku.

Pro návrat domů a čerpání finančních prostředků musí mít klient vypracovaný vlastní projekt, peníze na něj získává až v zemi původu, vyplácejí ho smluvní partneři Fedasilu. Zpětnou vazbu zajišťují partnerské organizace, nejlépe propracovanou ji má IOM (monitoring probíhá 5-6x do roka), který sleduje i úspěšnost projektů. Ten jako jediný hradí i zdravotní péči v zemi původu klienta, na rozdíl od druhého největšího „hráče“ na poli reintegračních aktivit, Charity. Bude to zřejmě souviset i s tím, že IOM Belgium dostává ročně paušálně na tyto aktivity 5000000 €, zatímco Charita pouze 300 000 €. Přesto není, jako u nás, jen jediný partner (IOM), což vede k určité zdravé soutěživosti mezi nevládními

organizacemi.

Kromě finanční výpomoci klientům, kteří se rozhodnou vrátit do země původu, je v Belgii využíván ke snazšímu návratu tzv. projekt IRRICO, jehož prostřednictvím probíhá „coaching“ klientů, tak aby měli co nejvíce relevantních informací a při svém návratu domů obstáli.

3.2.Zkušenosti vybraných vládních i nevládních organizací v cílových destinacích

3.2.1. Vietnam

Organizací, která organizuje veškeré reintegrační aktivity ve Vietnamu je IOM. IOM Vietnam má dvě pobočky (Hanoj a Ho Či Minovo Město) s cca 105 zaměstnanci. Většina těchto zaměstnanců se nachází právě v Ho Či Minově Městě, neboť zde spolupracují zejména s navrátilci a emigranty z a do Austrálie již od roku 1991, neboť vízové žádosti pro Austrálii se vyřizují právě tam.

Nejštědřejší, a tím pádem i nejvyužívanější, systém asistovaných dobrovolných návratů realizuje Velká Británie. V této zemi je možno obdržet příspěvek až 5 000 £ na osobu. Z této částky 80 % představují peníze od britské vlády a 20 % jsou peníze z fondů EU. Výše příspěvku je stanovována na základě konkrétních potřeb a to jako součet účelově vázaných položek (podrobně popsáno v expertní zprávě IOM). Původní reintegrační plán je vypracován ve Velké Británii, který je následně zaslán do Vietnamu k potvrzení reálnosti. Po jeho schválení může být dotyčný repatriován. Po návratu do země původu je v tomto případě povinna do tří měsíců po návratu kontaktovat sama misi IOM (pokud na sebe nechala relevantní kontakt, pokusí se jí pracovník IOM kontaktovat sám). Poté, co se tato osoba dostaví do kanceláře, je s ní zpracován formulář, vyřízeny nezbytné doklady a zjištěny další potřebné informace, které jsou zasílány do Velké Británie k potvrzení relevantnosti a oprávněnosti výdajů. Pokud je vše v pořádku, jsou na základě dodaných dokladů vypláceny smlouvené částky v Hanoji. V dalším období (po schválení a poskytnutí asistence) probíhá monitoring případu, a to formou několika výjezdů v předem stanovených intervalech a jeho výsledky jsou zasílány do VB.

V ostatních zemích probíhají obdobné aktivity, ale s menším rozpočtem a tudíž v omezenější míře. Aktivity jsou většinou zaměřeny na rozvoj podnikání, zdravotní pomoc a případně vzdělávání (aktivitu zaměřenou na vzdělávání plánovala Slovenská republika, ale nedohodla se s IOM na podmínkách). V některých případech jsou i používány odlišné postupy financování. Například Nizozemí dává navrátilcům debetní karty s příspěvkem před odletem. Samotný IOM Hanoj pracuje na principu subdodávek, to znamená, že je schopen zabezpečit vše, co si u něj v zemi odkud byl cizinec repatriován objednájí a hlavně zaplatí.

Pokud jde o samotné konkrétní motivační pobídky (resp. reintegrační plány), jednalo se v případech, které nám byly představeny jako úspěšné, vždy o nějakou formu podnikatelského plánu (ať k založení nebo k odkupu podílu). Bohužel v těchto případech se vždy jednalo o lidi z městského prostředí s určitým dosaženým vzděláním a s velkým domácím zázemím a bez dluhů v zemi původu (případě s již vyrovnanými dluhy). V České republice se však v současné době vyskytují zejména osoby, které pocházejí z prostředí venkovského a jsou téměř bez vzdělání a s velkými dluhy. Obecně používaný princip reintegrací je totiž založen na tom, že sám dotyčný má nějaký plán, který realizuje (pouze z části) za peníze od vlády nebo EU. Větší část prostředků a celé know-how musí být jeho vlastní (role vlády a IOM jsou pouze donorská a kontrolní), a to předpokládá jeho vzdělání a oddlužení.

4. Zkušenosti a možnosti Charity Česká republika s reintegračními aktivitami

4.1. Moldavsko

V letech 2001-2004 probíhal v Moldavsku projekt *Prevence migrace*. Hlavní aktivitou tohoto projektu byla mediální kampaň, doprovodnou aktivitou distribuce humanitární pomoci. Jednalo se o širokospektrální projekt, jehož smyslem bylo motivovat obyvatele Moldavska k práci ve své zemi, a snížit tak migraci za prací do ciziny.

Projekt se skládal z těchto komponent:

- Zemědělský projekt Raškov – Katerinovka (Podněstří)
- Kurzy šití, vyšívání a batikování ve městě Bender u Tiraspole (Podněstří)
- Ruční práce ve Stauceni
- Projekt podpory drobného podnikání ve městě Stauceni

V letech 2006 - 2008 navázal v Moldavsku projekt *Prevence nelegální migrace do ČR*. Charita ČR v jeho rámci podporovala drobné podnikání a lokální zemědělské projekty.

Projekt se skládal z těchto komponent:

- Drobné podnikání v Costesti
- Zemědělské projekty v Podněstří

V letech 2006-2008 byl v Moldavsku realizován projekt *Stabilizace potenciálních nelegálních migrantů formou podpory vzniku pracovních příležitostí v Moldavsku*. V rámci projektu byly poskytovány mikrokredity a poradenství.

V letech 2007–2008 byl realizován projekt *Podpora mimoškolních aktivit a integrace dětí z internátních škol v Moldavsku*, jehož cílem byla příprava opuštěných dětí na samostatný život; v letech 2007–2010 se realizuje projekt *Podpora rozvoje domácí pečovatelské služby*; 2007-2010 *Podpora volnočasových aktivit pro ohrožené děti a mládež*;

4.1.1. Možnosti reintegrace navrátilců z Moldavska

Základní struktura hypotetického reintegračního programu, jehož realizace by byla v možnostech Charity Česká republika, vychází z dosavadních zkušeností organizace a předpokladů existujících v cílové zemi. Přesná podoba projektu by v případě jeho realizace samozřejmě záležela do značné míry na formulaci zakázky a dostupných zdrojích financování.

Vzhledem k možnostem a zkušenostem Charity byly identifikovány následující cíle:

- Posilování rozvojového potenciálu remitencí
- Podpora navrátilců v přístupu na trh práce a zlepšení jejich finanční situace
- Zlepšování informovanosti (nevládních organizací, státních úřadů, veřejnosti) o problému opětovného začlenění migrantů a navrátilců
- Vypracování praktických doporučení pro opatření v oblasti reintegrace navrátilců

4.2. Gruzie

V Gruzii Charita ČR realizovala v letech 2004-2007 projekt *Stabilizace situace obyvatel Gruzie a prevence migrace*. Projekt byl zaměřen na podporu potenciálních migrantů, tj. mladých lidí a mladých rodin.

V současné době jsou v Gruzii realizovány tyto projekty: *Komunitní rozvoj – vesnické projekty*, *Kurzy tradičních řemesel pro ohrožené skupiny mládeže*, *Podpora konkurenceschopnosti drobných*

zemědělců, *Humanitární pomoc uprchlíkům.*

4.3.Ukrajina

V letech 1999-2006 probíhal na Ukrajině projekt *Stabilizace a prevence migrace*, v jehož rámci vznikla v zemi též poradenská centra pro migranty.

V Užhorodě (Zakarpatská oblast Ukrajiny) byl v roce 2003-2006 realizován projekt *Podpora dílny*. Charita ČR zde vybudovala dílnu na výrobu svíček; vzniklá pracovní místa mohla být využita pro mládež vyrůstající v nedalekém dětském domově ve Velkém Berezném.

4.4.Mongolsko

Projekt Socioekonomická stabilizace geograficky a sociálně odloučených komunit, Mongolsko, 2008 – 2009.

Projekt *Informační a komunikační platforma pro sektor sociálně-zdravotní, 2008 – 2009.*

4.4.1. Možnosti reintegrace navrátilců v Mongolsku

Vzhledem ke svým dosavadním zkušenostem v cílové zemi, k vybudované institucionální infrastruktuře organizace tamtéž a vzhledem k síti kontaktů je v možnostech Charity Česká republika provozovat v Mongolsku středisko poskytující služby lidem, kteří se vrátili po dlouhodobém pobytu v České republice, při jejich znovuzачlenění těchto lidí do mongolské společnosti. Cílem navrhovaných reintegračních aktivit v Mongolsku je podpořit účastníky programu v dosahování nejvyšší možné míry znovuzачlenění do mongolské společnosti v oblasti rodinné, společenské a v oblasti zajištění stabilních příjmů, a zmírnit či odstranit překážky, které brání plnohodnotnému začlenění navrátilců se osob do běžného života.

Cílovou skupinou potenciálních reintegračních aktivit v Mongolsku jsou občané a občanky Mongolska, kteří pobývali v České republice déle než jeden rok, a kteří využili některou z forem dobrovolné repatriace k návratu do své země.

Pro zařazení do reintegračního programu musí být splněny tyto podmínky:

- zájemce má zejména v důsledku dlouhodobé nepřítomnosti v zemi původu narušený rodinné a sociální vazby,
- zájemce nedisponuje dostatečnými hmotnými prostředky (finanční prostředky, bankovní účty, movitý a nemovitý majetek), které by umožňovaly bezproblémové začlenění do mongolské společnosti.

Do reintegračního programu nemůže být zařazen zájemce (případně může být z programu vyřazen), pokud:

- v míře ohrožující realizaci programu užívá psychoaktivní a návykové látky,
- závažným způsobem nebo opakovaně porušuje dohodu o poskytování reintegračních služeb,
- se prokazatelně zjistí, že zájemce disponuje dostatečnými materiálními prostředky, jimiž může zajistit svou reintegraci do mongolské společnosti

Zvýšená pozornost bude věnována zranitelným skupinám zájemců, za které pro účely programu považujeme:

- osamělé matky,
- seniory,
- lidí se zdravotním znevýhodněním,
- lidí, kteří se stali během pobytu v České republice oběťmi trestných činů.

Rozhodnutí o zařazení uchazeče do programu by mělo být v kompetenci zadavatele. Detailní proces

zařazování do programu bude předmětem případného projektového řešení.

Charita Česká republika disponuje v cílové zemi odbornými a organizačními kapacitami pro poskytování těchto služeb vedoucích k naplňování reintegračních cílů:

- zajištění azylového ubytování
- zajištění stravování
- poskytování odborného sociálního poradenství
- vedení sociální práce se skupinou
- podpora při obnově kontaktů formou zprostředkování komunikace, zajištění dopravy
- podpora aktivit zajišťujících příjem:
 - poradenství v oblasti zaměstnávání (vyhledávání volných pracovních míst, informace o situaci na trhu práce, zprostředkování kontaktu na zaměstnavatele, příprava na přijímací pohovor apod.)
 - podpora při budování živnosti (poradenství v oblasti podnikatelských záměrů, poskytování mikroúvěrů, podpora při založení živočišného chovu, apod.)
 - odborné rekvalifikace
 - trénink sociálních dovedností
- zajištění stabilního bydlení (podpora při zakoupení geru)

5. Zkušenosti Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) s reintegračními aktivitami

5.1. Reintegrační programy IOM Praha

5.1.1. Gruzie

Tento projekt byl historicky prvním programem obsahujícím reintegrační komponent, který IOM Praha implementovala. Navazoval na programy v daném regionu financované švýcarskou, nizozemskou a belgickou vládou.

Reintegrační asistenční pomoc byla založena na informacích o možnosti zaměstnání. Aktivity byly koordinovány s gruzínskou vládou a dalšími partnery.

Aktivity tohoto projektu zahrnovaly analýzu pracovního trhu a reintegraci vracejících se migrantů, což napomohlo stabilizaci migrační situace v Gruzii. V zemi neprobíhaly žádné podpůrné programy, neexistovaly žádné struktury, které by migrantům pomohly v návratu. Tento projekt podobnou pomoc představil, zavedl reintegrační mechanismy a omezil tak opětovnou emigraci vracejících se migrantů. Vše bylo součástí tzv. "Cluster" procesu, který spojil několik západních zemí a tři kavkazské, Gruzii nevyjímaje, při řešení migračních problémů.

5.1.1.1. Realizované projektové aktivity v roce 2003

- Vypracovaná analýza trhu práce sloužící jako základ pro poradenství a referenční systém pro reintegrační asistenci
 - Analýza byla provedena tak, aby se nejprve zmapovala celková situace na trhu práce; cílem bylo nejdříve identifikovat konkrétní oblasti pracovní poptávky
- Výzkum na profil gruzínských migrantů v České republice, výzkum na migrační trendy Gruzínců v České republice během posledních 2 let
- Vybudovaný reintegrační mechanismus v Gruzii ve spolupráci s vládou a dalšími partnery
- Vytvořená databáze volných pracovních míst
- Reintegrační asistence poskytnuta 30 navrátilcům prostřednictvím poradenství a databáze volných pracovních míst
- Vyhodnocení statistických dat o nezaměstnanosti
- Struktura zaměstnanosti (zaměstnanecké poměry, podnikatelské aktivity)
- Platy a distribuce příjmů v závislosti na sektorech (soukromý, veřejný)
- Vyhodnocení nabídky a poptávky podle jednotlivých profesí
- Identifikace konkrétních pracovních míst (zprostředkováno státními úřady práce)

5.1.1.2. Pokračování projektu – rok 2004 a 2005

Aktivity v roce 2004 vycházely z prvního roku projektu a jeho výsledků. Záměrem projektu zůstaly úspěšné a udržitelné návraty cílové skupiny vracejících se osob z České republiky do Gruzie. V souvislosti se změnou migračních trendů gruzínských občanů v roce 2003 byla v roce 2004 změněna omezena reintegrační asistence pro navrátilce ve prospěch nové cílové skupiny potenciálních migrantů. Oběma cílovým skupinám pak byla poskytována reintegrační asistence podle stejných podmínek.

5.1.1.3. Individuální asistence navrátilcům z ČR

IOM Tbilisi provádí po přeletu jednak asistenci na letišti a následně pak detailní interview a poradenství s každým navrátilcem a případně také se členy jejich rodiny. Jestliže je zájem navrátilců k zařazení do projektu opravdový, je jim poskytnuta popříletová asistence ve výši 30 USD. V některých evidentních případech, nebo v případech lidí v nouzi, je jim tato finanční pomoc poskytnuta ještě na letišti.

Dále pak bývají zkontaktovány agentury zabývající se zaměstnaností tak, aby byl navržen nejvhodnější způsob reintegrace. Tato fáze je zaměřena na přesné vyhodnocení potřeb a dovedností navrátilce a na osobní poradenství lokálními experty, kteří jsou zaměřeni na umísťování na trhu práce a případně

rekvalifikace. Jsou úspěšně využívány nabídky na vyučení se v poptávaném oboru a na zaškolení ve zkušební době.

5.1.1.4. Asistence potenciálním migrantům v Gruzii

Kritéria výběru:

- obyvatelé Tbilisi nebo Rustavi. Rustavi je administrativní centrum Kvemo Kartli (etnicky smíšeného regionu) a je to typické velké průmyslové město.
- Prokazatelná a akutní potřeba emigrace, pokud možno preference na Českou republiku.

Na základě detailního vyhodnocení pracovně migrační databáze Asociace pro ekonomické vzdělávání (Association for Economic Education) a IOM, vytvořené jakožto výsledek Studie pracovního trhu z konce roku 2002-2003, vybrala IOM 18 rodin (8 v Rustavi a 10 v Tbilisi). Rodinní příslušníci těchto rodin byli interviewováni během sběru dat pro pracovně migrační studii. Jedná se o rodiny těch pracovních migrantů, kteří vyslovili svůj zájem emigrovat při pohovoru v roce 2002-2003.

Vybrané rodiny byly v roce 2004 znovu kontaktovány s cílem získat aktuální informace o jejich plánech, specificky zaměřených na Českou republiku. Výsledkem těchto nových pohovorů bylo zjištění, že potenciální cílové země těchto lidí kopírují nové cílové země jejich rodinných příslušníků, kterými v současnosti jsou hlavně USA, Rusko, Řecko, Německo.

5.1.2. Aktivity v rámci Evropského návratového fondu:

Program proběhl ve 3 fázích v roce 2007, 2008 a 2009. Pro Českou republiku byly limity stanoveny tak, že v každé ze tří fází mohla IOM Praha zařadit do programu cca 80 cizinců. V České republice se ve většině případů jednalo o cizince zajištěné v ZZC. Nicméně, od ledna 2008 byli, v souladu s novelou zákona o pobytu cizinců, do programu zařazováni i cizinci pobývající v ČR v nelegálním postavení, kteří kontaktovali IOM Praha s žádostí o pomoc. Náklady na vycestování všech cizinců v rámci programu byly hrazeny z rozpočtu MV ČR.

5.1.2.1. Finanční příspěvek

Finanční příspěvek byl hrazen z prostředků Evropského návratového programu a obdržel jej každý cizinec zařazený do programu. Výše příspěvku byla stejná pro navrátilce ze všech 4 zúčastněných zemí. V první a druhé fázi programu činila 250 USD na osobu, ve třetí fázi byl snížen (oproti zvýšení příspěvku na podporu podnikatelských záměrů – viz níže) na 100 EUR. Příspěvek byl určen na pokrytí případných nákladů na dopravu v rámci cílové země a případných prvotních výdajů po návratu.

5.1.2.2. Proces realizace reintegrační asistence

Proces reintegrační asistence začínal sestavením podnikatelského plánu. Tento dokument byl sestaven formou dotazníku (viz příloha závěrečné zprávy č. 11), kde žadatel vysvětloval svůj záměr pomocí jednoduchých odpovědí na otázky. Otázky se týkaly samotné povahy podnikání, předpokladů pro úspěšnou realizaci plánu, předpokládaných rizik, požadovaných prostředků, předpokládaných příjmů a podobně. Cizinec měl možnost sestavit tento plán sám, nebo s pomocí IOM a to jak před odjezdem z ČR, tak i po návratu domů. Program umožňoval migrantům začít s vlastním podnikatelským záměrem, případně investovat do již zavedené firmy. Výše poskytované podpory byla v prvních dvou letech 1500 Euro. V posledním roce byla tato částka navýšena na 2000 Euro. Tuto změnu požadovala Evropská komise, co by donor projektu, oproti snížení hotovostního příspěvku.

Proveditelnost a smysluplnost jednotlivých podnikatelských záměrů vyhodnocovala IOM Praha na základě poznatků a doporučení mise IOM v zemi návratu. Jedním ze základních pravidel při realizaci programu byla přísná restrikce vyplácení jakýchkoliv částek v hotovosti přímo žadatelům. Platby mohly být prováděny pouze dodavatelům, poskytovatelům služeb, obchodním partnerům a podobně. Originály účetních dokladů byly uchovávané v kanceláři IOM k následnému vyúčtování.

Zpětná vazba je zajištěna cestou kanceláří IOM a partnerů v zemích návratu. V projektu se ale počítá i s návštěvami zástupců zainteresovaných ministerstev u vybraných beneficentů. V rámci projektu bylo

za ČR celkem schváleno a realizováno 22 podnikatelských plánů.

5.2.Reintegrační programy IOM Brusel

- Donor – Belgické ministerstvo sociální integrace
- Informace za období červen 2006 – květen 2009
- Počet poskytnutých asistencí: 1133
- Počet zapojených zemí: 76

5.2.1.1.Příjemci reintegrační podpory

Podle obecného pravidla jsou všechny 3 kategorie migrantů, kteří mohou využít asistovaného dobrovolného návratu v rámci projektu REAB, oprávněny využít také reintegrační podporu:

- a) Žadatelé, kteří stáhli svou žádost o azyl
- b) Žadatelé, jejichž žádost o azyl byla zamítnuta
- c) Všichni zahraniční migranti (kromě uznaných uprchlíků, občanů EU a Schengenského prostoru), kteří mohou nárokovat belgickou státní finanční podporu a kteří požádají o návrat do své domovské země.

Příjemci mohou být migranti se specifickými potřebami spojenými s určitou ohrožeností, kteří jsou oprávněni využít speciální asistence pro ohrožené případy. Následující kategorie ohrožených migrantů mohou získat pomoc z této konkrétní podpory:

- Starší osoby (nad 50 let)
- Osoby se zdravotními obtížemi
- Svobodní rodiče (otec nebo matka, kteří se vracejí sami se svým dítětem/děťmi)
- Těhotné ženy
- Děti bez doprovodu
- Oběti obchodu s lidmi

5.2.1.2.Kategorie a typy asistence

Existují dvě kategorie asistence: reintegrační asistence a asistence pro ohrožené případy.

Aby byla poskytnuta přesná a uzpůsobená pomoc podle potřeb migranta, v rámci kategorií “reintegrační asistence” a “asistence pro ohrožené případy” mohou být zajištěny různé typy asistence, a to jak několik typů najednou, tak případně pouze jeden typ. Vypracovaný reintegrační plán je možné upravovat i po návratu do země původu.

- Platba za nadlimitní zavazadla	- Asistence při zakládání malého podniku
- Asistence při hledání zaměstnání	- Profesionální vybavení
- Právní pomoc	- Přechodné ubytování & bydlení
- Materiální pomoc	- Kurzy & školení
- Zdravotní pomoc	

5.2.1.3.Výše reintegrační asistence

Částky přidělené migrantům byly vymezeny na základě dohody s donorem projektu – belgickým ministerstvem pro sociální integraci. Jsou stanoveny tak, že je přiděleno 700 EUR na osobu, ale maximálně 1750 EUR na celou rodinu. V případě asistence pro ohrožené případy je částka stanovena také na 700 EUR, ale v tomto případě se jedná o 700 EUR na ohroženého člena bez horního limitu celkového součtu.

Reintegrační asistence je poskytována v zemi návratu s výjimkou platby za nadlimitní zavazadla, která je vyplacena v Belgii.

Reintegrační asistence se vždy provádí formou služeb, a to v zemi návratu. Ani reintegrační asistence, ani asistence pro ohrožené případy neposkytuje migrantům pomoc formou hotovosti.

Pouze ve výjimečných případech může být reintegrační asistence poskytnuta migrantovi formou hotovosti, který později prostřednictvím dokumentů (např. účty, faktury) prokáže, jakým způsobem peníze investoval v rámci svého reintegračního schématu. Výhradně IOM Brusel rozhodne, zda jsou předložené podklady dostačující k tomu, aby byla migrantovi vyplacena hotovost.

IOM Brusel standardně spolupracuje s misemi v zemích původu a to tak, že nejprve požádá o schválení proveditelnosti plánu a posléze mise IOM v cílové zemi provádí kontaktáž, faktickou realizaci a opětovný monitoring reintegrace klienta.

Navíc jsou vypláceny do zemí původu poplatky za zprostředkování reintegrační asistence právě pro misi IOM v cílové zemi, které jsou maximálně 250 EUR na osobu. Tato částka není součástí výše zmiňovaných 700 EUR.

5.3.Reintegrační programy IOM Londýn

Reintegrace v rámci dobrovolných návratů započaly v roce 2002.

Cílové skupiny:

- a) Žadatelé, jejichž žádost není vyřízena.
- b) Žadatelé, jejichž žádost byla zamítnuta.
- c) Žadatelé, jejichž odvolání není vyřízeno.
- d) Žadatelé, jejichž odvolání bylo zamítnuto.
- e) Cizinci, jimž byla udělena výjimka (zhruba obdoba české dočasné ochrany).

Pomoc záleží na dostupných příležitostech v zemi původu a pokrývá určité “reintegrační náklady” a “reintegrační aktivity”.

- 1) Reintegrační náklady
 - a) před odjezdem
 - i) relokační příspěvek – 500 GBP
 - ii) 20 kg zavazadlo navíc
 - b) v zemi původu
 - i) přechodné ubytování < 650 GBP
 - ii) hlídání malých dětí < 450 GBP
- 2) Reintegrační aktivity
 - a) podnikání
 - i) začátek podnikání < 1500 GBP
 - ii) pořízení vybavení apod. < 500 GBP
 - iii) dodatečná školení < 350 GBP
 - b) vzdělávání (školné apod.) < 1000 GBP
 - c) vyučení (rekvalifikace apod.)
 - i) kursové < 500 GBP
 - ii) příspěvek na živobytí po dobu trvání kurzu < 150 GBP/měsíc
 - d) pracovní umístění
 - i) příspěvek ke mzdě < 1500 GBP
 - ii) školení související s přijetím < 500 GBP
 - iii) příspěvek na živobytí po dobu trvání školení < 150 GBP/měsíc
 - e) lékařská péče – není stanoven limit – na základě individuálního projednání a potřeb.

Veškeré reintegrační aktivity mohou být hrazeny pouze v zemi původu (výjimečně ve třetí zemi) a budou proplaceny pouze při prokázání skutečně vynaložených nákladů. Zároveň peníze nemohou být přesouvány mezi kapitoly.

V pravidelných intervalech probíhá monitoring a evaluace, a to až do 1 roku od návratu cizince zpět.

5.4.Reintegrační programy IOM Dublin

Reintegrace v rámci dobrovolných návratů probíhaly v roce 2008 a 2009.

Cílové skupiny:

- 1) Žadatelé o azyl a
- 2) nelegální migranti spadající do kategorie ohrožených skupin (pouze v roce 2008).

Za zvláště ohrožené klienty se považují:

- a) nezletilí bez doprovodu a mladiství, kteří nabyli plnoletosti (do 21 let),
- b) oběti nelegálního obchodu (ženy, muži a děti, s nimiž bylo obchodováno za účelem sexuálního nebo pracovního vykořisťování),
- c) osoby se zvláštními zdravotními potřebami (mentálními a/nebo fyzickými),
- d) ohrožené rodiny (tj. svobodní rodiče s dětmi, rodiny s mnoha nezletilými dětmi a/nebo postarší migranti),
- e) návraty po konfliktu (např. Irák, Afghánistán, DRK) a
- f) osoby, které se rovněž jeví jako zvlášť ohrožené, avšak oficiálně nespádají pod žádnou z výše uvedených pěti kategorií.

V roce 2009 byla materiální reintegrační podpora pro žadatele o azyl až 800 EUR na osobu, ale maximálně 1200 EUR na rodinu.

5.5.Reintegrační programy IOM Oslo

5.5.1. Reintegrační asistence pro občany Iráku

Program běží v období 1.7.2009 – 30.6.2010.

Reintegrační asistence se sestává zejména z:

- a) asistence na letišti po vystoupení z letadla,
- b) poskytnutí zdravotní péče pokud a kdykoliv je to nutné,
- c) poskytnutí kontaktních informací na IOM Irák a stručné shrnutí dostupných reintegračních služeb, nabízených kanceláří IOM Irák,
- d) zajištění pomoci při další přepravě do místa cílové destinace navrátilce,
- e) zajištění přechodného ubytování (noclehu) těm navrátilcům, kteří by do místa své cílové destinace nestihli dorazit v den příletu do Iráku. Toto bude zajištěno prostřednictvím dohod, uzavřených s místními hotely a jinými soukromými poskytovateli služeb.

Každý navrátilčí se azylant obdrží po příletu do Iráku 10000 NOK, každý Iráčan s trvalým pobytem v Norsku 15000 NOK. Předpokládaný rozpočet 25000 NOK na osobu. Nepeněžitá forma reintegrace může zahrnovat:

- a) podporu vzdělání,
- b) zakládání malých podniků,
- c) zprostředkované pracovní umístění (formou měsíčních dávek, buď ke mzdě nebo jako podpora do doby zaměstnání),
- d) fond na podporu bydlení a
- e) zvláštní program pro

- i) mládež,
- ii) děti bez doprovodu a
- iii) ženy.

5.5.2. Reintegrační asistence pro občany Burundi

Projekt počítá s vyplacením jednorázového neúčelového příspěvku ve výši 25000 NOK na letišti v Bujumbure každému navrátilci z Norska.

5.5.3. Reintegrační asistence pro ostatní občany ze třetích zemí (zemí které jsou na oficiálním seznamu příjemců rozvojové pomoci OECD)

Projekt počítá s vyplacením jednorázového neúčelového příspěvku ve výši 10000 NOK v příslušné kanceláři IOM v místě.

5.6. Reintegrační programy IOM Bern

Možné formy reintegrační asistence:

- 1) pracovní reintegrační asistence, financování malých podniků,
- 2) lékařská pomoc,
- 3) bydlení, dočasné ubytování a obnova domovů,
- 4) výcvik a vzdělávání,
- 5) dokumentace a registrace a
- 6) další po individuálním posouzení.

Projekt pro navracející se osoby do Nigérie:

- finanční reintegrační příspěvek po příletu - 1000 CHF (dítě 500 CHF)
- financování projektů vytvářejících příjmy - až 6000 CHF

Příspěvek je vyplácen jednorázově v místě prostřednictvím kanceláře IOM Lagos. Projekty jsou financovány obvykle ve třech splátkách na základě předloženého a schváleného podnikatelského plánu.

5.7. Reintegrační programy IOM Kišíněv

5.7.1. Program zaměřený na navrátilce z Rakouska a prevenci migrace z Moldavska do Rakouska

Program se zaměřil na:

- 1) navrátilce a
- 2) členy místních komunit.

Aktivity byly obecně zaměřeny na:

- vyplácení pomoci při přesídlení dané studiem na odborných školách nebo školících střediscích,
- vyplácení poplatků spojených se studiem v těchto centrech a školách,
- vyplácení pomoci pro jedince, kteří mění svá zaměstnání a
- vrácení minimální mzdy za 1 rok zaměstnavateli, který souhlasí se zaměstnáním čerstvého absolventa.

Formy pomoci (až v Moldavsku):

- 1) vyplácení pomoci 300 EUR,
- 2) pořízení profesionálního vybavení až do výše 400 EUR a
- 3) nastartování podnikatelské činnosti a přidružené aktivity až do výše 2150 EUR,
- 4) školící aktivity.

5.8.Reintegrační programy IOM Kosovo

5.8.1. Program zaměřený na navrátilce z Rakouska

Program zajišťuje:

- zajištění přepravy nezbytné k návratu,
- příjem navrátilce a
- reintegrační asistenci.

Cílovými skupinami programu jsou:

- žadatelé o azyl,
- dočasně chráněné osoby a
- nelegální migranti.

Projekt nabízí celkovou individuální reintegrační podporu v následujících oblastech:

- balíček zahrnující založení malého podniku,
- vzdělávací balíček,
- ubytovací balíček a
- balíček péče o dítě.

V dosavadním průběhu projektu získalo cca 55 % navrátilců (jednotlivců nebo hlav rodin) 1000 EUR na odborná školení, kurzy a na vybavení a 10 % navrátilců profesní kvalifikaci v hodnotě 2000 EUR na osobu.

6. Výsledky šetření motivací a stimulů klientů SUZ MV ČR při jejich případném návratu do země původu

6.1. Metodika výzkumu

Za účelem formulace uvedených hypotéz bylo provedeno šetření, a to konkrétně v azylových zařízeních SUZ MV ČR (Přijímací středisko Praha-Ruzyně, Přijímací středisko Vyšní Lhoty, Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí a Pobytové středisko Havířov) a v zařízeních pro cizince (Zařízení pro zajištění cizinců Bělá pod Bezdězem, Zařízení pro zajištění cizinců Poštorná a Zařízení Velké Přílepy). Dotazníky byly rozeslány i žadatelům, kteří nepobývali v azylových zařízeních, nýbrž na soukromé adrese. Samotný sběr dat probíhal v září a v říjnu roku 2009.

Byly zvoleny 2 modely sběru dat – forma polostrukturovaného rozhovoru a forma dotazníku. Polostrukturovaný rozhovor byl vybrán z důvodu málopočetné cílové skupiny, především co se zařízení pro cizince týče. Dotazník pak měl být doplňkem pro případ, že by respondenti nebyli ochotni zúčastnit se polostrukturovaného rozhovoru. Předpoklad této neochoty se vyplnil, většina respondentů po odmítnutí polostrukturovaného rozhovoru posléze přistoupila alespoň k vyplnění dotazníku. Osloveno bylo více než 500 žadatelů a přes 100 cizinců, k účasti na výzkumu svolilo 368 žadatelů a 114 cizinců. Po ukončení sběru dat proběhlo jejich převedení do elektronické podoby, logická kontola, třídění dat a následné zpracování.

6.2. Charakteristika souboru

6.2.1. Klienti v azylových zařízeních

V azylových zařízeních se výzkumu zúčastnilo 368 respondentů, z toho bylo 198 mužů, 142 žen a 28 respondentů pohlaví nevedlo. Nejvíce žadatelů pocházelo z Mongolska, významně se na počtu žadatelů podílely i země bývalého Sovětského svazu (zejména Ukrajina, Rusko a Bělorusko, ale také Kazachstán a Kyrgyzstán a v neposlední řadě i Arménie a Gruzie), Vietnam, vyšší zastoupení měly i některé africké státy (Nigérie, Konžská demokratická republika) a země Blízkého východu (Sýrie a Turecko). Výrazný byl i podíl žadatelů s nezjištěnou státní příslušností (odmítli odpovědět).

Vzdělání uvedli žadatelé převážně středoškolské, vysokoškolské bylo druhé v pořadí. Nejvíce středoškolsky vzdělaných deklarovali Ukrajinci a Mongolové, nejvíce vysokoškolsky vzdělaných pak Bělorusové. Nejvyšší podíl žadatelů bez žádného dokončeného vzdělání byl mezi Rusy a Turky (s nejvyšší pravděpodobností se jednalo o Čečence, potažmo Kurdy). Pouze základní vzdělání nejčastěji absolvovali žadatelé z Mongolska. V celkovém součtu relativně významný podíl respondentů nechal otázku na nejvyšší dosažené vzdělání bez povšimnutí.

Velikost obce původu více než polovina respondentů nevedla, z těch, co odpověděli, větší část pocházela z měst s 250 001-1 000 000 obyvateli. Obdobný podíl byl i v případě žadatelů z obcí 5 001-50 000 obyvatel. Vietnamci a Mongolové téměř bez výjimky velikost obce nevedli, Ukrajinci nejčastěji pocházeli z obcí mezi 5 001-50 000 obyvateli.

Mezi muži byla nejčastěji zastoupena věková kategorie 30-34 let, následovaná kategoriemi 25-29, respektive 35-39 let. U žen to bylo obdobné, nejčastěji zastoupená kategorie byla 25-29 let, dále pak kategorie 20-24, respektive 30-34 let. Ženy byly rovnoměrněji zastoupeny dle věku, dokonce vy v nejvyšších věkových kategoriích jejich počet byl vyšší než u mužů, a to i přesto, že mužů bylo celkově více.

6.2.2. Klienti v zařízeních pro cizince

Šetření v zařízeních pro cizince se zúčastnilo 114 respondentů, z toho 59 mužů, 52 žen a 3 pohlaví nevedli. Jednalo se především o Vietnamce, Ukrajince a Mongoly. V případě Vietnamců převažovali muži, naopak u Mongolů ženy, u Ukrajinců byl poměr pohlaví vyrovnaný.

Vzdělání klienti v zařízeních pro cizince nejčastěji deklarovali středoškolské, nejvíce absolventů

vysokých škol bylo mezi Mongoly. Žádné dokončené vzdělání uvedli nejčastěji Vietnamci a Mongolové, základní potom Vietnamci.

I v zařízeních pro cizince téměř polovina respondentů nevedla velikost obce, z které pochází, nejčastěji však byla zastoupena sídla s 250 001-1 000 000 obyvatel (převážně u Mongolů) a sídla s více než 1 000 000 obyvatel (zpravidla u Vietnamců).

Mezi muži byla nejčastěji v zařízeních pro cizince zastoupena věková kategorie 35-39 let, mezi ženami pak 30-34 let.

6.3. Předpoklady a motivace klientů

6.3.1. Klienti v azylových zařízeních

Formulaci hypotéz motivací návratu klientů do země původu ztěžuje fakt, že téměř polovina respondentů v AZ uvedla, že ze země původu odešla z důvodu politických a třetina respondentů zároveň uvedla, že by se zpět vrátila pouze v případě výrazných celospolečenských změn ve své rodné zemi. K tomu je nutno přičíst i ty respondenty, kteří na otázku, za jakých okolností by byli ochotni se vrátit do země původu, využila možnosti otevřené odpovědi (zpravidla se jednalo o odpovědi typu „nevrátím se, zabili by mě“, „je u nás mafie“, „nevrátím se, byl/a bych pronásledován/a“ apod.) Přesto druhá nejčastější odpověď na důvod příchodu do ČR byla „z ekonomických důvodů“ – takto odpověděla přibližně šestina respondentů. To se ale tolik nepromítlo v otázce možných důvodů pro návrat zpět do vlasti – je ale možné, že žadatelé vnímali položku „změna situace v zemi původu“ nejen jako politické změny, ale změny náboženské, ekonomické reformy apod. Samotný motiv odchodu ze země i případného návratu lze těžko rozdělit na jednotlivé faktory, k takto zásadnímu rozhodnutí v životě člověka či dokonce rodiny přispívá směsice faktorů vzájemně provázaných. Zaměříme-li se na země, které nás v tomto projektu zajímají především (Moldavsko, Mongolsko, Ukrajina a Vietnam) tak zejména respondenti z Mongolska, Vietnamu a Ukrajiny přicházeli ze země původu do ČR z ekonomických či rodinných důvodů (respondenti se státní příslušností Moldavska z azylových zařízení SUZ MV ČR se zúčastnilo pouze 5, hlubší rozbor tedy není možný). Ukrajinci by se vraceli nejčastěji v případě změny situace v rodné zemi a z rodinných důvodů, Vietnamci neuváděli buď žádný důvod (často psali, že „se vrátit nechtějí“) nebo jiný důvod, stejně jako Mongolové.

Zajímavá je i otázka bydlení při případném návratu respondentů – více než polovina uvedla, že by neměla kde bydlet, pakliže by se vrátila domů. To by mohl být další faktor k motivování klientů k návratu domů – pomoci jim zajistit bydlení. Ze sledovaných státních příslušností by bydlení nejhůře Vietnamci a Mongolové, naopak polovina Ukrajinců by se měla kam vrátit.

Pro důvody ekonomické, jež možná v prvních 2 otázkách zůstaly skryté, ale jasně hovoří statistika týkající se zaměstnanosti a dostatečnosti měsíčního příjmu. Čtvrtina respondentů odpověděla, že neměla pravidelný příjem, další čtvrtina dokonce deklarovala, že žádný příjem v zemi původu neměla. Další výraznou skupinou pak byli zaměstnanci se stálým příjmem. Více než třetina respondentů pak uvedla, že jejich příjem nepokryval ani nezbytné životní náklady, a zhruba pětina pak hospodařila s prostředky, které pokryly pouze nezbytné životní náklady. Nejlépe na tom byli v zemi původu Mongolové, mezi nimi byli i podnikatelé, zaměstnanci, přesto i mezi touto komunitou bylo výrazné procento žadatelů s nepravidelným příjmem. Nejhůře na tom byli z hlediska příjmů Vietnamci, celá polovina respondentů uvedla, že žádný příjem v zemi původu neměla. Jen o něco lépe se žilo respondentům na Ukrajině, zde byl opět vysoký podíl respondentů, kteří v zemi původu neměli pravidelný měsíční příjem. Tomu odpovídala i saturace rodinných rozpočtů z těchto příjmů – nejhůře na tom byli Mongolové, kde s příjmem vystačila nepatrně více než desetina respondentů, polovině nestačily příjmy ani na nezbytné životní náklady a čtvrtina svými příjmy splatila jen nezbytné životní náklady. Vietnamci a Ukrajinci si v zemi původu nevedli o mnoho lépe, jen v případě Ukrajinců byl vyšší podíl respondentů, kteří svými příjmy pokryli alespoň pro život nezbytné náklady.

Tomu odpovídá i struktura povolání v zemi původu – nejčtenějšími skupinami, kromě skupiny těch, kteří tuto kolonku nevyplnili (asi šestina respondentů), byli lidé v zemi původu bez zaměstnání, studenti a ženy v domácnosti (taktéž cca třetina). Nejčastěji pracovali respondenti v oblasti obchodu a podnikání,

jako řidiči, ve stavebnictví, jako kuchaři, relativně početné bylo i zastoupení respondentů pracujících dříve ve školství. V případě návratu domů se zvýšil podíl těch, kteří neuvedli nic, nejčastěji uváděli respondenti stejné skupiny jako v případě původního povolání, jen s tím specifickým, že u obchodu častěji zdůrazňovali, že by to mohlo být podnikání v zemědělství. Objevila se i nová, relativně početná skupina těch, kteří uvedli, že neví, jaké povolání by po návratu domů zastávali. V námi sledovaných zemích byla pestrá škála zaměstnání, nelze však mluvit o nějakém modelu, k čemu by tyto respondenti inklinovali. Jen v případě návratu Ukrajinci a částečně i Mongolové by rádi pracovali v oblasti stavebnictví.

Zájem o další studium či kurs v zemi původu byl nízký, více než třetina respondentů odmítla případné další studium, další třetina uvedla, že by případně studovala, ale nemůže si to dovolit. Přibližně sedmina respondentů na tuto otázku neodpověděla vůbec. Prakticky totožné bylo rozložení odpovědí co se týče rekvalifikačních kurzů. Nejžádanější by byly kurzy počítačové či kurzy cizích jazyků. I zde je vidět v podrobném pohledu diferenciaci dle státní příslušnosti. Zatímco státní příslušníci Vietnamu neměli o studium v zemi původu zájem, Ukrajinci a Mongolové o něj zájem jeví, ale většinou si ho nemohou dovolit, stejné je to i u rekvalifikačních kurzů. Zde navíc Mongolové relativně často uváděli, že by chtěli projít kurzem na kuchaře.

Dvě pětiny respondentů uvedly, že vlastní řidičský průkaz, certifikát jazykový či práce s PC vlastní pouze nepatrné množství žadatelů. Přesto jazyková vybavenost žadatelů by měla být relativně dobrá, zejména angličtinu a ruštinu ovládá cca pětina žadatelů, dalšími jazyky jsou pak jiný jazyk a čeština. Na otázku, jaký by chtěli získat certifikát, byla nejčastější kladná odpověď řidičský průkaz.

Třetina respondentů kladně odpověděla na otázku, zda by jim pomohlo získání úvěru u banky, většina z nich by využila úvěr k podnikání. Opět by se jednalo nejčastěji o obchod, stavebnictví, zemědělství, nemalá část z rozhodnutých podnikat ještě nemá představu v jakém oboru by své aktivity provozovala. U podrobněji sledovaných destinací by pomohl úvěr přibližně polovině respondentům, jen u Vietnamců je tento podíl vyšší. K podnikání by tento úvěr využila přibližně polovina respondentů z Vietnamu, Ukrajiny a Mongolska. Ukrajinci by rádi podnikali v oboru stavebnictví, Mongolové by preferovali obchod.

Dalším faktorem, který by mohl motivovat žadatele k návratu do rodné země je spoluúčast, ať už jednorázová či dlouhodobá, na řešení jejich případných zdravotních komplikací. Na otázku, zda-li by žadatelé uvítali, kdyby jim v zemi původu byla zajištěna výpomoc v případě jejich zhoršeného zdravotního stavu se kladně vyjádřila opět pětina respondentů. Nejčastěji by přijali finanční výpomoc, lékařskou péči a zajištění léků. V tomto sledovaném faktoru se námi blíže sledované státní příslušnosti příliš neliší od celkového souboru.

6.3.2. Klienti v zařízeních pro cizince

I respondenti v zařízeních pro cizince uváděli nejčastěji důvod k opuštění země původu problémy politického rázu (více jak polovina respondentů). Případný důvod k odchodu zpět do vlasti nebyl zcela jednoznačný, nefrekventovanější byla odpověď „rodinné důvody“, nicméně často se objevila i „změna situace v zemi původu“, „ukončení azylového řízení“, či „ztráta zaměstnání“.

Pouze čtvrtina cizinců by v případě návratu neměla kde bydlet, nicméně na ekonomickou podmíněnost odchodu ze země původu ukazují opět odpovědi na otázky týkající se příjmů. Čtvrtina cizinců neměla žádný příjem, další čtvrtina žádný pravidelný měsíční příjem. Respondenti s pravidelným příjmem byli z větší části zaměstnanci. Přes polovinu respondentů ale uvedlo, že jejich měsíční příjem nepokrýval nezbytné životní náklady, další šestina svými příjmy pokryla pouze nezbytné životní náklady.

Obdobné jako u žadatelů bylo i rozložení povolání v zemi původu – nejčastěji byla tato otázka nezodpovězena, vyšší byl počet nezaměstnaných, zemědělců, učitelů, prodavačů a pracujících jako obchodníci či podnikatelé. Po případném návratu by se respondenti nejraději věnovali podnikání (10 %), celá desetina nevěděla, čím by se chtěla žít a více než čtvrtina neodpověděla vůbec.

Nadále studovat by chtěla polovina respondentů, takřka všichni ale uvedli, že si to nemohou dovolit. Ještě výraznější je vůle rekvalifikovat se v kurzech, i tady ale necelá polovina respondentů uvedla, že má zájem o rekvalifikační kurs v zemi původu, ale nemůže si ho dovolit. Nejraději by cizinci navštěvovali

kurzy v oblasti obchodu a podnikání, kurzy ekonomického charakteru a jazykové kurzy.

Přibližně dvě třetiny respondentů by uvítali zajištění úvěru u banky a prakticky všichni by tento úvěr využili k podnikání. Škála oblastí, v kterých by chtěli cizinci podnikat je široká, ale nejčastěji je zastoupený opět obchod.

Výpomoc v případě zhoršeného zdravotního stavu by využila třetina respondentů, stáli by zejména o jednorázovou finanční výpomoc či zajištění lékařské péče v zemi původu.

Jazyková vybavenost respondentů nebyla na příliš vysoké úrovni, tedy alespoň dle toho, jak ji deklarovali. Čtvrtina respondentů uvedla, že ovládá alespoň jeden cizí jazyk – převážně se jednalo o angličtinu, ruštinu, češtinu a jiný cizí jazyk.

Nejfrekventovanějším certifikátem, který cizinci vlastnili, byl řidičský průkaz, tento byl také nejžádanější mezi certifikáty, které by chtěli získat v zemi původu.

6.4. Shrnutí

Přestože většina klientů deklarovala, že důvody pro opuštění jejich země jsou zejména politické, v pozadí těchto důvodů silně akcentuje ekonomický podtón, silným impulsem pro odchod byly i důvody rodinné – zůstává ale otázkou, jak tento důvod termín klienti definují. I v rodinných důvodech mohou být skryty motivy ekonomické.

Z výzkumu vyplynulo, že spíše než obecný model přístupu ke klientům dle státní příslušnosti bude v případném návratovém centru aplikován individuální přístup ke každému jednotlivému žadateli či cizinci. Přesto se některé podobnosti a odlišnosti u námi vybraných destinací vyskytly.

Klienti SUZ pocházející z Vietnamu se zpravidla vrátit nechtějí vůbec, v případě návratu by ani neměli kde bydlet a z větší části neměli v zemi původu žádný příjem. Nejevili zájem ani o studium, ani rekvalifikaci v zemi původu (zřejmě to souvisí se striktním odmítáním návratu, touto odpovědí chtěli zdůraznit, že do Vietnamu se vrátit nehodlají). V případě návratu by nejspíš podnikali. Pro toto etnikum je tedy zřejmě velmi důležité nejen spoluúčast na zpracování projektu, ale i vysoká informovanost o dění v zemi původu a možnostech reintegrace.

Státní příslušníci Mongolska se stejně jako Vietnamci zpravidla nemají kam vrátit, jejich zaměstnanost byla ale vyšší, byli mezi nimi i podnikatelé. Přesto jejich příjmy většinou stěží pokryly nezbytné životní náklady. Po návratu by se nejčastěji věnovali stavebnictví, při získání úvěru by i podnikali, a to nejčastěji v oblasti služeb, zejména pak gastronomie. Oproti vietnamským státním příslušníkům projeví vyšší ochotu k návratu, motivovat je pomocí spoluúčastí na projektu by tudíž mělo být snazší.

Ekonomická situace respondentů pocházejících z Ukrajiny byla oproti ostatním sledovaným destinacím o něco lepší, bylo mezi nimi více těch, kteří byli v zemi původu zaměstnáni. Pro návrat by se rozhodli zejména v případě změny situace v zemi původu a z rodinných důvodů. I příjmy Ukrajinců byli nepatrně vyšší, bylo mezi nimi vyšší procento než u výše dvou uvedených etnik. V případě návratu by se nejčastěji chtěli věnovat stavebnictví, relativně vysoký zájem projeví i o studium, případně rekvalifikační kurzy.

Výše předložený nástin odlišností může být zkreslen odlišným vnímáním otázek dotazníku jednotlivých státních příslušností, zároveň však rolí tzv. „názorových vůdců“ v zařízeních SUZ MV ČR, která může být posílána relativní uzavřeností komunit v zařízení. Nicméně lze ho brát jako základní pilotní vodítko při studiu stimulů a motivací klientů při jejich případném návratu a následné reintegraci.

7. Závěr

Tato analýza si kladla za cíl nástin hypotéz, na základě kterých by bylo možné vypracovat budoucí plán vzniku a fungování reintegrační složky v rámci možné budoucí existence Návratového centra v České republice.

Nejprve se zaměřila na zjištění všech dostupných relevantních informací, které šly získat v rámci časově omezeného úseku, a to jak od vybraných státních, nestátních a i neziskových organizací působících v některých zemích EU a ve vybraných cílových destinacích.

V případě zkušeností organizací v ČR jsou zkušenosti s reintegracemi velmi omezené a spočívají většinou pouze s vyplacením reintegračního bonusu, který je ale pouze jakousi formou kapesného. Reálná motivační hodnota ale není, v případě dlouhodobého reintegračního projektu, vysoká. Jistých cílů s takovou formou stimulu lze dosáhnout u krátkodobějších projektů, neboť zde se nakumulují případní zájemci, kteří své rozhodnutí v očekávání stimulu odložili, nebo naopak by se rozhodli k vycestování v nejbližší době a spuštění projektu jejich rozhodnutí jen urychlilo.

V oslovených zemích EU probíhají reintegrační aktivity velmi odlišně. Zatímco v některých zemích neprobíhají v současnosti téměř vůbec nebo jen velmi selektivně pro určitou skupinu cizinců a to pouze například pro jednu zemi původu (většinou z oblastí válečných konfliktů), v jiných zemích jsou reintegrační aktivity v plném proudu. V drtivé většině případů tyto pobídky (nemluvíme-li pouze o příspěvku v hotovosti) probíhají tak, že si klient vypracuje svůj osobní plán, kde si naplánuje svoji budoucnost v zemi původu a zároveň si určí oblasti do kterých by potřeboval investovat a kde se mu nedostává prostředků. Většinou se jedná o oblasti podnikání, zdravotnictví, vzdělání. Možná je i forma finančního příspěvku smluvně zajištěnému partnerovi v zemi původu, který navrátilivšího se cizince zaměstná. Peníze, které jsou mu na základě jeho plánu (v případě souhlasu s ním) přiděleny jsou mu pak (až na drobné výjimky) hrazeny vždy až v zemi původu, a to nikoliv v hotovosti, ale formou například proplacení faktury. V zemi původu pak probíhá monitoring za účelem ověření průběhu a později i výsledku.

Veškerá činnost v zemích původu je na smluvním základě poskytována partnerskými nevládními nebo mezinárodními organizacemi (nejčastěji IOM a Charitou). Byly také osloveny tyto partnerské organizace, aby nám sdělily svoje vlastní zkušenosti s reintegračními aktivitami. Z těchto zkušeností opět vyplynulo, že přístup k reintegracím je v zemích EU velmi rozdílný, ale většina z nich se shoduje na tom, že není vhodnou formou poskytování příspěvku forma peněžítá a to dokonce i v případech, kdy cílovou zemí jsou opravdu pro nás nevyzkoušené destinace (jako např. Nigérie).

Samotný horní limit výše příspěvku se pohybuje od necelých 1000 EUR na osobu u států, kde poskytují pouze minimální popříletovou asistenci až po jednotky tisíc EUR na osobu u zemí s nejpropracovanější škálou reintegrační asistence jako Spojené království nebo Švýcarsko. K tomu je však vždy nutné připočítat platbu partnerské organizací za objednané služby. Zde se platba podle rozsahu služeb pohybuje až ve výši stovek EUR za případ. Otázka platby za služby pro partnerskou organizaci právě bývají často nečekanou překážkou při plánování budoucích projektů a v případě Slovenska zde celá jednání zkrachovala.

Důležitým bodem celé analýzy je průzkum motivací a stimulů klientů SUZ MV ČR při jejich případném návratu do země původu. Zde se ukázalo, že potřeby cizinců jsou velmi individuální a nějaké užší zevšeobecnění nebude pravděpodobně možné. Při hodnocení tohoto průzkumu jsme se zejména zaměřili na vybrané cílové destinace, a to Ukrajina, Vietnam a Mongolsko (klientů z Moldavska nebylo dostatek pro vyhodnocení). Po jejich vyhodnocení bylo možné vysledovat drobné nuance mezi příslušníky jednotlivých zemí jak ve vztahu k finanční situaci v zemi původu tak také ve vztahu ke vzdělání, ochotě návratu a v neposlední řadě i možných reintegračních stimulů, které by pro tyto příslušníky byly zajímavé.

Na základě výše uvedených skutečností a empirického výzkumu lze tedy předpokládat, že:

- Nejadresnější formou reintegrační asistence je poskytování podpory až v zemi původu, a to nepeněžní formou.
- Vzhledem k existujícím sítím různých zastoupení je vhodné za účelem poskytování konkrétní

asistence využívat nevládní a mezinárodní partnerské organizace. Z těchto organizací jsou pak nejzkušenější Mezinárodní organizace pro migraci a Charita.

- Potřeby cizinců jsou velmi individuální a proto je nutné nechat cizince vypracovat jeho vlastní a velmi podrobný reintegrační plán a velmi důkladně ve spolupráci se zemí původu vyhodnotit jeho realitu.
- Vzhledem k finanční náročnosti asistence v zemi původu, je potřeba si smluvně podrobně domluvit detailní ceník s partnerskou organizací a objednávat pro každý případ jen nezbytně nutné množství služeb, aby nedocházelo k neobjednaným, nebo naopak zbytečně objednaným službám.
- Není vhodné dopředu zveřejňovat klientům maximální možné částky budoucí reintegrační podpory, protože výsledná podpora je velmi individuální.
- Snažit se podporovat kvalitu před kvantitou, neboť několik dražších a komplikovanějších případů může působit jako stimul pro další zájemce mnohem více než stovky repatriovaných s pouhým kapesným v kapse. Tito úspěšní mohou nadále působit jako tzv. „story“ – stimul pro další zájemce o návrat, který je možné rozpracovávat v rámci tzv. „coachingu“ – příprava a motivace klientů na případný návrat formou seznamování se současnou realitou dané země původu, možnostmi uplatnění apod.
- V případě, že má být reintegrační program úspěšný, je potřeba vyčlenit dostatečné množství financí, tak aby (na základě porovnání programů v jiných evropských zemích) výše prostředků na reintegrovanou osobu (myšleno osoby s individuálním integračním plánem, jimž je věnována plná péče) činila .
- Financování z fondů EU je ve většině zemí s rozvinutým programem reintegrací pouze jakýmsi doplňkem k celkovým financím. Větší část peněz pochází z rozpočtu dané země.
- Zdaleka ne všechny případy skončí úspěchem, a proto je potřeba mít na zřeteli, že donor pouze pomáhá cizinci realizovat jeho plán. Nikoliv obráceně. Proto nezdar plánu není v drtivé většině případů chyba donora.
- Cizinci z Vietnamu jeví nízkou ochotu k návratu, ale v případě jejich návratu by se nejraději realizovali v oblasti podnikání, a to v nejrůznějších oborech. V některých případech by ocenili příspěvek na zdravotní péči.
- Cizinci z Mongolska jsou ochotnější se vrátit zpět a jejich ekonomická situace je nepatrně lepší než u cizinců z Vietnamu. Zároveň již byli, oproti cizincům z Vietnamu, častěji zaměstnáni nebo podnikali před odchodem ze země a tak mají i na co navázat.
- Cizinci z Ukrajiny pak na tom byli ekonomicky nejlépe a jejich ochota k návratu byla nejvyšší. V jejich případě byl zaznamenán nejvyšší počet osob, ze sledovaných destinací, které by ocenili investice do vzdělání jak formou studia tak i formou rekvalifikačních kurzů.

Výše uvedené závěry jsou samozřejmě pouze odrazem zkušeností některých organizací a omezeného množství cizinců, rekrutujících se z řad osob, které byli v uvedeném období klienty SUZ. Z tohoto důvodu bude samozřejmě nezbytně nutné jejich případné praktické ověření a případné doplnění nebo nahrazení jinými, pro cizince v ČR výstižnějšími závěry. Nicméně jako východisko pro případné plánování budoucích reintegračních projektů jsou uvedené závěry dostatečné a jejich vypovídací schopnost odpovídá zadání a možnostem tohoto projektu.